

Straža v viharju

Izhaja vsak četrtek • Posamezna številka stane Din 1.50
Celoletna naročnina Din 35.— • Čekovni račun: „Straža v viharju“, Ljubljana, št. 16.790

Izdaja: Konzorcij „Straža v viharju“ (A. Tepež) • Urejuje: L. Klauž
Uredništvo in uprava: Ljubljana, Miklošičeva 5 • Tisk Jugoslovanske tiskarne (K. Čeč)

Ljubljana, 23. marca 1939

Leto V — Številka 23

SVOBODA ZNANOSTI IN DOGME

Večina znanstvenih panog pri svojih raziskovanjih sploh ne zadeva ob dogme in moralo, pač pa se lahko srečata n. pr. filozofija, naravoslovje, pravna filozofija, medicina tu pa tam z dogmo in moralo. Ob takem srečanju naj se znanstveniki zavedajo, da Cerkev ni lahko miselno postavila znamenja in kažipota na poti do resnice.

To nikakor ni »podreditev univerze katol. dogmatičnosti«, s tem še nikakor ne priznavamo cerkvi izključno pravico urejati celokupno življenje družbe, kakor piše »Naša misel« z dne 16. marca.

Da so se »znanstvene in znanstveno-filozofske fakultete osvobodile vseh dogmatičnih spon« in da »priznavajo kot absolutno avtoriteto samo tisto, kar ustreza razumu in izkustveni resničnosti«, da nadalje »empirično izkustvo in razum določata obseg in vsebino poučevanja na teh fakultetah«, da se pa na drugi strani na teološki fakulteti ne uporablja taka znanstvena metoda raziskovanja, ampak se obravnavajo deduktivno in nekritično vprašanje razodetja in verske dogmatičnosti«, ta trditev sama kaže, kako neznanstvena in nekritična da je in da ne sloni ne na izkustvu, ne na razumu.

Znanstvene fakultete so se osvobodile dogmatičnih spon? Da! zavrgle so studence žive vode, ki prihajajo iz razodetja, a v kovale so se v druge nevidne in neizrečene dogme, ki niso dokazane ne po izkustvu ne po razumu. — Take dogme so:

1. Človeški um je suvereni in edini sodnik resnice.
 2. Znanstvenik ni vezan ne na božjo ne na človeško avtoriteto.
 3. Absolutno veljavni etični zakonov ni; vedenja etika je nastala na podlagi tradicije in svobodnega človeškega hotenja.
 4. Vrhovni kriterij za etične vrednote ni Bog in človeška umna narava, ampak korist družbe, naroda ali lastna korist ali kaj drugega.
 5. Religije so človeškega izvora in enakovredne med seboj;
 6. Ves svet je zaključeno kraljestvo fizikalno-kemičnih sil, kamor ne more posegati izvensvetna sila.
 7. Izvor človeka je zgolj problem biologije; duša in duševnost se da izvajati iz osnovnih počel.
- Takih »dogem« bi našli lahko še več.
Na teološki fakulteti se obravnava vprašanje razodetja »deduktivno in nekri-

tično«: očitno naj to pomeni: razodetje se izvaja zgolj iz nedokazanih virov ali trditev, ne pa po izkustvu, ne umsko!

Toda ta trditev ne spada v »svobodno znanost«, ker piše in zatrjuje brez virov, brez dokazov brez poznanja predmeta. Prav vprašanje razodetja se obravnava v teologiji z zgodovinsko, filozofsko, psihološko in primerjalno metodo, pri čemer razodetje kot tako sploh nima vloge. Izkustvo izvoljencev, razum, zgodovinsko raziskovanje itd., so prav osnova utemeljitve razodetja.

»Naša misel« citira v dokaz svoje teze, da si vera in znanost nasprotujeta, Espektorskega in Čapka: toda dokaz s tem ni postal veljaven. Espektorski na citiranem mestu govori samo o različni metodi, o različni osnovi resnice v veri in znanosti, s tem še ni dokazano, da si morata biti nasprotni.

Masarykova trditev, da podajata posvetna fakulteta na eni strani in teološka fakulteta na drugi dva svetovna nazora, ki se ločita med seboj po metodi, nauku in smotru, kaže samo, kako daleč je zapadel Masaryk vplivom in zmotam framasonstva in liberalizma. Njegova obrazložba, da sta za znanost izkustvo in razum vir vsega spoznavanja, da pa teologija proglašuje razodetje in cerkv. avtoriteto za izvor pravilnega spoznavanja, je prevara, ker vzbujata videz, kot bi znanost in Cerkev za isto področje imela različne vire spoznavanja in kot bi Cerkev hotela tudi za naravoslovje, filozofijo, medicino itd. najti v razodetju spoznavel! Saj gre vendar za npravnoversko področje in preden Cerkev iz božjih knjig jemlje svoje dokaze, utemeljuje z isto metodo in istimi spoznavnimi sredstvi dejstvo razodetja kakor druge znanosti.

Napačna je nadalje Masarykova opredelitev znanosti. Ni namreč res, da sta za znanost izkustvo in razum vir vsega spoznavanja; kot bi znanost izključila druge vire (avtoriteto) izvestnosti. Na čem n. pr. sloni zgodovinska znanost? Na našem izkustvu in razumu? Če pa le na izkustvu in razumu prič in pisateljev, potem bi to bila znanost zanje ne pa za nas. Znanost mora izvajati sistematično svoje izsledke iz izvestnih počel in spoznav: to je pravi pogoj znanosti. Ni pa treba, da so ta počela in te osnovne spoznavne vsakemu, ki se s katerokoli panogo peča, tudi razvidne. Saj sloni vendar vsaka znanost na dognanjih druge znanosti. Zato je tudi teologija, ki se opira na zgodovinske in umske dokaze dejstva božjega razodetja, prava zna-

nost. Ne! Znanost in vera nista v nikakem nasprotju, če se pravilno pojmujeta! Masarykove trditve so v tem oziru blodne in zmotne.

Zadnji in pravi cilj znanosti je sinteza.

Zadnji cilj vsake znanstvene stroke je, da zaokroži posamezne rezultate v skupno sintezo in mudi na ta način filozofiji osnove za pravilni svetovni nazor. Saj vendar ne preiskujemo hroščev zgolj hroščem na ljubo in ne kristalov zaradi kristalov, ampak da v snovanju narave zasledimo zakone, smisel, izvor in cilj vsega dogajanja. Kdor bi se zakopal tako docela v svojo specialno stroko, da bi ne dvignil nikdar oči višje in skušal spoznati zadnje zakone vsega, bi zgrešil bistvo znanosti.

Pravo sintezo in povezanost, torej univerzalnost more znanosti nuditi edino le krščanstvo, to pa prav zaradi svoje neizpodbitne zakoreninjenosti v versko naravnih dogmah. Te

Današnja številka vsebuje:

**Pismo iz Bratislave
O smotrnosti
Univerza
Zgodovinska seja francoskega parlamenta**

nudijo edino zanesljivo resnico v temeljnih vprašanih človeške problematike in iz tega razgledišča je razgled prost na vse strani.

Daj mi »eno samo trdno točko na tem svetu in dvignil ga bom iz njegovih osi«, je dejal ba-je Arhimed. Mi pravimo: v kraljestvu duha so tako oporišče dogme. Človek dobi v njih trdno oporo, brez katere ravno v najvažnejših vprašanih zgubi pravo orientacijo.

IZJAVA AKADEMIKOV ALEKSANDROVE UNIVERZE V LJUBLJANI

Težak svetovno-politični položaj, v katerem se je preko noči znašel ves svet, posebno mali narodi, nas je združil v enoten akademski narodni blok, da s tem dokažemo svojo neomajno narodno in državno zavest.

Združeni akademiki Aleksandrove univerze stojimo na stališču, da je edino močna, na podlagi enakosti narodnih pravic Slovencev, Hrvatov in Srbov urejena Jugoslavija izključni okvir, v katerem moremo in hočemo živeti svoje narodno in državno življenje.

V tem trenutku združena slovenska akademska mladina Aleksandrove univerze slovesno izjavlja, da se v interesu narodne solidarnosti odreka vsem medsebojnim trenjem.

V Ljubljani, 16. marca 1939.

SKAD Danica, DSKA Savica,
JNAK Edinstvo, Slovenski klub,
JNAD Jugoslavija, AK Straža,
AKD Kladivo, SKAD Zarja.

Na obzorjih korporativizma (Dalje.)

Kaj pravi o korporativizmu in o vlogi države pariška »Republique«.

»V socialni borbi je naloga države: razsojati. V gospodarskem življenju je njena naloga, da se pred svojimi ukrepi posvetuje s korporacijami.

Korporacija mora postati druga upravna razdelitev, osnovana na gospodarskih interesih določene kategorije, kakor je upravno okrožje (departement), upravna razdelitev, osnovana na skupnem življenju na določenem ozemlju.

Toda, kako jo organizirati? Katere funkcije ji začrtati? Navada je, da se na ta vprašanja odgovarja z obrazci. Izognimo se tej metodi in pokažimo na malem primeru to,

kar je francoski zakonodajalec že storil v smeri organizacije določene profesije.

Ena industrija je z odlokom dne 25. maja 1938 dobila zakonito profesionalno organizacijo. Mi smo o tem govorili ob času v našem gospodarskem razgledniku.

To je industrija morskoga ribarstva, industrija, okorna in priprosta. Kot povsod, tako so tudi v tej industriji podjetniki in delavci. Dolgo je ta industrija trpela zaradi svoje neorganiziranosti. Ladje so odhajale in se vračale brez reda. Bila je anarhija: včasih jih je bilo preveč na lovu, včasih premalo. Zaradi tega je bil trg spačen. Cene so se dvigale in padale čezmerno. Tako so bili žrtve tega nereda vsi: posestniki ladij, ribiči, konsumenti.

Ce se nanaša na kak cilj cel sklop (sistem) stremljivih in smotrni dejanj, govorimo o zakonitosti.

Pogled v naravo nam kaže vsepovsod red, smotrnost, zakonitost. Vsaka rastlina uspeva ob soncu in dežju. Grški filozof Demokrit iz Abdere (5. stol. pr. Kr.), je sklepal po svojem materialističnem nazoru takole: Zito raste, ker dežuje, toda ne dežuje, da bi žito rastle; dežuje le zaradi tega, ker postanejo vodni hlapi v zraku pretežki in padajo v obliki kapljic na zemljo. Po njegovem naziranju je vse dogajanje na svetu zgolj mehanična nujnost in ima svet le videz smotrne ureditve, ker vse nesmotrno propade. Tako nastane končno po mnogih neuspehlih poizkusih srečno nekaj primernegega, kar se ohrani in izgleda smotrno. — Po tem Demokritovem nazoru torej ne bi smeli govoriti o smotrnosti, marveč le o koristnosti. Ni n. pr. cilj, marveč zgolj slučajna korist oči in ušes, da vidimo in slišimo... Smotrnost v naravi se sicer na splošno priznava, vendar se naglašja, da je nastala le slučajno in ni bila namenoma vložena v prirodno dogajanje. Tako se hoče materialist v pričo očitne in neovržene smotrnosti izogniti nujnemu logičnemu sklepu — priznanju najvišjega razumnega bitja — Boga Stvarnika, ki je v ustvarjeni svet položil idejo smotrnosti, da se po njej nezavestno in nehotno ravna in dosega postavljeni, koristni cilj.

Kaj koristnega, določenemu smotru ustrezajočega lahko nastane tudi slučajno. Pri gibanju zemeljske skorje so nastale jame, ki jih je pračlovek uporabljal za bivališče. Dvignili so se skalni vrhovi, kamor so postavljali vitezi svoje nedostopne gradove. Ob požaru lahko ploha reši hišo. To vse so izredne redkosti — slučajji. Če pa n. pr. hribolazec, ki je v gorah zgrešil pot, zagleda končno lesen žlebič, ki v njem teče voda, bo sklepal takoj, da je v bližini človeško bivališče. Ali se ni zmotil v

svojem sklepanju? Zleb je lahko nastal iz drevesnega debla, ki so ga gniloba in črvi tako izjedli, da je nastal žleb in ta se je slučajno tako namestil pod izvirom vode, da teče po njem... Tako pač ne bo mislil nihče, ker bi bil tak slučaj nekaj nad vse izrednega, marveč bo sklepal vsakdo na delo človeške roke, ki jo je vodil razum.

Zakaj razlikujemo tako ostro med slučajem in namenom? — Če vidimo, da se zelo komplicirani pojavi ponavljajo tisočkrat in neprestano in vselej dosežajo isti koristni uspeh, potem moramo po vsej logični nujnosti spoznati v tem smotrnost. Ne smemo pa vsakega vzroka s pripadajočim učinkom imeti za sredstvo in smoter. Če človek z nezmernim življenjem zapravlja zdravje in premoženje, ali če toča potolče poljski pridelek, potem vidimo v tem le nujno posledico določenega vzroka, ne pa smotrnosti. Ni torej že vsak vzrok do svojega učinka v odnosu sredstva do smotra. Po sredi je namreč namen, stremljenje razumnega bitja, ki je začetnik in uravnalec vsega delovanja. — Kakor ob sliki drevesa ali ptice ne mislimo le na čopič in kakšno slučajno škropljenje barv, marveč sklepamo nujno na razumno delo umetnikovo, enako in še veliko prej moramo iz resničnega drevesa in žive ptice sklepati na najmodrejšega umetnika — Stvarnika.

V naravi, tako mrtvi kakor živi, je več ko dovolj primerov smotrnosti, ki pričajo o bivanju božje inteligence in njenem smotrnem uravnavanju vsega prirodnega dogajanja. Ta smotrnost se kaže predvsem v tem, da so prirodna telesa v medsebojni odvisnosti, da si lahko vzdržujejo ravnotežje, se medsebojno podpirajo, izpopolnjujejo in vzdržujejo. V svojem bivanju in delovanju so usmerjene v celoto, pa naj bo ta celota določena vrsta (rod) ali kaka višja, nadrejena enota ali pa vsa narava ali končno vse vesoljstvo (kosmos).

Jegličev akademski dom

Kakor imajo Francozi svoj Quartier latin v Parizu in Angleži svoj Oxford, tako bodo tudi Slovenci imeli svojo akademsko četrt, malo univerzitetno mesto. Glavno poslopje; univerzitetna knjižnica, akademska menza, strojni, rudarski, kemični inštitut; sredi ravoslovni, kemični inštitut; sredi med njimi pa Jegličev akademski dom! Pravčasno se je začela resna in vztrajna akcija za nabiranje fonda in kakor povzamemo iz poročila občnega zbora, je dobra četrtina proračunjenih stroškov (3 milijone din) že zbrana.

Odbor, ki je to akcijo s tolikim uspehom vodil, zasluži polno priznanje in zaupanje oblasti. Občine, denarni zavodi in posamezniki so kazali toplo razumevanje za to akcijo.

Odbor je zaključil v vsej tišini svojo prvo dobo vztrajnega, marljivega dela in se danes predstavlja slovenski javnosti z geslom: Kakor si gradimo Baragovo semenišče za duhovski naraščaj, Slovenski dom za našo prosveto, tako si moramo Slovenci graditi tudi narodno središče za akademski naraščaj! Zdi se nam, da je ta formulacija res posrečena in popol-

noma opravičena: dom za najširše ljudske sloje, dom za duhovni naraščaj, dom za našo pri-raščajočo inteligenco! Da, gradili bomo vse tri, istočasno jih bomo gradili in veličastno jih bomo gradili!

Da bi se odboru plemeniti načrt prav kmalu uresnil, naj bi se vsako leto izvršila velopotezna akcija na Jegličev dan, ki ga

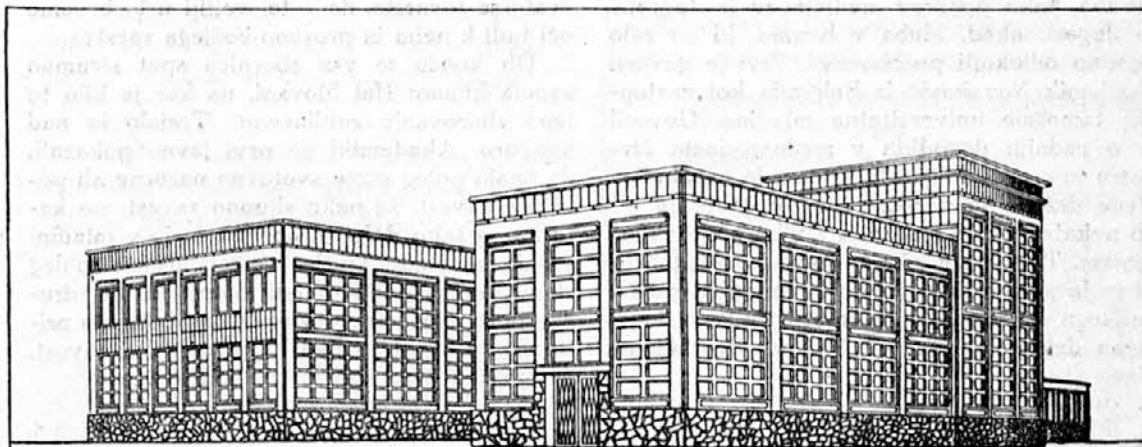
naj odbor določi: tedaj naj bi po vsej Sloveniji, po vseh društvih, pri vseh kulturnih prireditvah odmevala beseda: ves narod naj vzljubi bodoči Jegličev dom, sleherni človek naj prispeva zanj. Akademiki sami naj ta dan ponesejo to besedo med narod. Tu bodo pač vsa srca edina in dom bo čez nekaj let že stal!

Naša univerza raste

Uspešna prizadevanja
g. prof. inž. Lobeta

V letošnjem letu se bo med drugim gradil tudi aerodinamični in hidrodinamični laboratorij Zavoda za strojništvo. Zgradba bo stala ob Gradaščici, kar je zelo ugodno za preiskavo vodnih turbin, črpalk in merilnih instru-

mentov. Laboratorij je oddaljen dobrih pet minut od tehničnega poslopja na Aškerčevi cesti, tako da bo pouk nemoten, ker bo možno v odmoru med dvema predavanji dospeti v nove laboratorije. Slika kaže, da je zgradba docela moderno zamišljena in bo nudila notranjost dovolj zraka in svetlobe, kar je nujno

Aero- in hidrodinamični laboratorij Zavoda za strojništvo univerze v Ljubljani

1938

potrebno pri moderno urejenih raziskovališčih. Načrte za to zgradbo je že v jeseni l. 1937 zasnoval in vsem potrebam ustrezajoče izvršil inž. arh. Marjan Mušič.

V traktu ob Gunduličevi cesti bo nameščen laboratorij za raziskovanje vodnih turbin, črpalk, hidravličnih problemov v vodotokih itd. V traktu ob Gradaščici pa bo nameščen moderno urejen vetrni kanal za raziskovanje zračnih tokov. Oba trakta bo vezal prečni trakt, kjer bo nameščeno preiskovališče za merilne instrumente, temu pa bo priključen še merilni kanal za tariranje (umerjanje) brzicomernih vodnih kril in za preizkušanje malih ladijskih modelov. Ta kanal bo ca. 80 m dolg in bo najmoderneje opremljen. Na koncu trakta hidravličnega laboratorija bo nameščeno še preizkuševališče za votljenje (kavitacijo) pri vodnih tokovih v vodnih turbinah, črpalkah itd. Na tem delu bo laboratorij odgovarjajoče dvignjen. Med temi trakti bo obširno dvorišče, ki bo ugodno služilo laboratoriju za pripravljalna dela. Toliko o zgradbi sami.

Za realizacijo tega gre vse priznanje in zahvala g. prof. inž. Lobetu, ki je s svojo vztrajnostjo, agilnostjo in nesebičnim in smotrenim delom pripomogel do realizacije načrtov, ki so dragocena pridobitev naše univerze. V letošnjem proračunu se v ta namen nahaja znesek 3,200.000 din, katerega so potrdila vsa merodajna oblastva. Ta znesek je obsežen v 31 milijonski vsoti, ki je odobrena za ljubljansko univerzo.

S to institucijo in pa z matično zgradbo ob Aškerčevi cesti, ki se že gradi, bo Zavod za strojništvo dobil vse pogoje za ustanovitev samostojnega popolnega strojnega oddelka na ljubljanski tehniki ter bo uresničena dolgotrajna želja naših tehnikov.

16. marca je imela občni zbor DSKA Savica. Za predsednico je bila izvoljena tov. Frida Jazbec, fil., za podpredsednico tov. Jenčič Jela, fil., za tajnico tov. Lavrič Ivanka, fil.

Čile.

Čilska univerza je pravkar izdala štiri študentske stipendije ameriškim študentom v zahvalo za gostoljubnost, ki so je bili deležni čilski študentje na univerzah USA.

Dve od teh študentskih veljajo za letni semester. Znašajo po 900 pesov vsaka, vštveš študijske stroške in stroške potovanja od čilske meje do univerze in povratek.

Omenimo ob tej priliki, da šteje čilska univerza med 6000 slušatelji, ki so bili vpisani l. 1938. več kot 500 inozemcev.

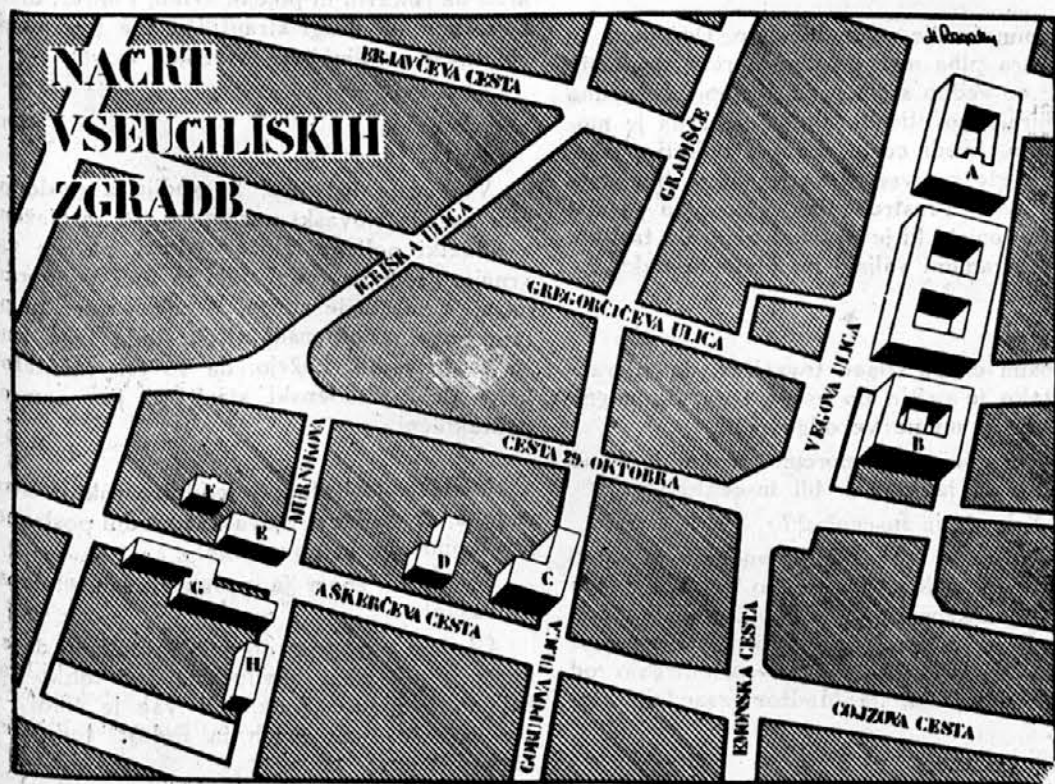
Pismo iz Bratislave

Tiho teče Donava... Kalni valovi se pehajo in prerivajo drug čez drugega, kakor da se jim mudi nekam daleč, tja za tiste brezkončne ravnice na vzhodu, ki se nad njimi dotika zemlje jasno marčno nebo. Sonce je že nizko. Zdi se, da bo zdaj zdaj padlo prav na sredo reke in voda pod njimi je kakor počasi tekoča kri. Skozi visoke oboke pod mostom tipa previdno parnik in od časa do časa zatreglo zatrobi. Po vrveh in vrvicah plapolata vse polno zastavic v najrazličnejših barvah, prav na vrhu jambora pa se vije v vetru velik krvavordeč prapor s kljukastim križem.

Stopam mimo palače, kjer je sedež avtonomne slovaške vlade. S pročelja bije ob stene belo-modro-rdeča zastava in zraven nje divje vihra v vetru druga, rdeča, z belim ščitom v sredi in na ščitu — črni kljukasti križ. Vse mesto je v zastavah. Na vsaki hiši sta po dve: slovaška in poleg nje — s kljukastim križem. Skoraj se mi zdi, da sem v Gradcu in ne v slovaški Bratislavi.

Na ulicah je živahno. Nedelja je in vse hiti ven, kajti večer je topel, čisto pomladanski. Zadevajo se vame s kopolci in zdaj pa zdaj me kdo grdo pogleda, češ: kaj ne znaš hoditi? — Jaz sem namreč navajen hoditi po desni, tu so pa vsi — levičarji. Seveda drugačni kot naši ljubljanski!

(Dalje na ? strani.)

A osrednja stavba na Kongresnem trgu,
B univerzitetna knjižnica,
C Jegličev akademski dom,

D akademska menza,
E strojni inštitut,
F rudarski inštitut.

